

Ders : 216**Konu : MEZHEP VE MEZHEBİN ÖNEMİ**

MEZHEP VE MEZHEBİN ÖNEMİ

MEZHEP NE DEMEKTİR?

Mezhep kelimesi sözlükte, “gidilen yol, tutulan yol” mânâlarına gelir. Asıl anlamı ise, bir müctehidin, ictihâd ve anlayışlarından meydana gelen itikâdî ve fikhî yol demektir.

Müctehidin itikâd ile ilgili görüş, fikir ve ictihâdları, onun **itikâdî mezhebini**, amelî konularla ilgili görüş, fikir ve ictihâdları ise onun **fikhî mezhebini** meydana getirir. Meselâ, Maturidî Mezhebi, Hanefi Mezhebi gibi.¹

İTİKÂDÎ MEZHEPLER:

İtikâdî Mezhepler genel olarak ikiye ayrılır:

A- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat:

Resûlullah (s.a.v.) ile ashabının yolundan gidenlere ve her şeyleri ile bunu benimseyenlere “Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat” adı verilir. Bu mezhebe Ehl-i Sünnet ismi verilmesinin sebebi, Peygamberimiz (s.a.v.)’in şu hadîs-i şerîfidir:

...وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَتَفْتَرِقُنَّ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَاحِدَةٌ فِي وَثْنَتَانِ وَسَبْعُونَ

فِي النَّارِ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ هُمْ؟ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ هُمْ؟ قَالَ: الْجَمَاعَةُ

“...Muhammedin canı (kudret) elinde bulunan(Allah)a yemin ederim ki, benim ümmetimin muhakkak yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bir fırka Cennet’te ve yetmiş iki fırka ateştedir.”

-Ya Resûlallah! Cennete olan fırka kimlerdir? diye soruldu. O, (sahabîlerin yolunda olan Ehl-i Sünnet) cemaattir, diye cevap verdi.”²

Ehl-i Sünnet’in itikâdda iki kolu vardır:

1. Maturidîye Mezhebi
2. Eş’arîye Mezhebi

B- Ehl-i Bid’ât ve’d-Dalâlet:

Ehl-i Sünnet yolundan ayrılan ve sapanlara “Ehl-i Bid’ât ve’d-Dalâlet” ismi verilir.

Ehl-i Bid’ât mezhepleri başlıca yedi kısma ayrılır:

1. Mu’tezile
2. Cebriyye

¹ Fıkah Usulü, Prof. Dr. Fahrettin Atar, sh. 379

² İbn-i Mâce, Fiten, 17

3. Şîa
4. Hariciyye
5. Müşebbihe
6. Mürcie
7. Neccariye

AMELÎ MEZHEPLER:

Fıkıh tarihinin dönüm noktalarından birisi mezheplerin teşekkül devridir. Genel itibariyle mezhepler Emevîlerin sonu ile Abbasîler Devrinin başlangıcında yapısal kimliğe kavuşmuşlardır.

Bu dönemde Hz. Peygamber, sahabe ve tâbiûn devirlerinde oluşan birikimle fıkıh olgunluk çağına ulaşmış ve mezhepler ortaya çıkmıştır.

Mezhepler kendilerine özgü yöntemlerle Kur'ân ve Sünnette açık hükmü belirlenmemiş meselelerin dini hükmünü keşfetmeyi amaç edinmiş sistemli yapılardır. İmam Şâfi'î'nin (ö.204/819) ifadesiyle her olay hakkında İslam'ın temel kaynaklarında, ya ona ait açık bir hüküm, ya da gerçek hükmün yolunu gösteren bir delalet vardır. Olay hakkında açık bir hüküm mevcutsa buna uymak gerekir. Eğer açık bir hüküm mevcut değilse olayın hükmü ictehad ile tespit edilir. İşte mezhepler geliştirdikleri ictehad yöntemleriyle bu hükümlerin arayışı içindedirler.

Mezheplerden bir kısmı günümüzde yaşamakta, bir kısmı ise mensubu kalmayıp tarihe mal olmuş durumdadır. Bununla birlikte onların yöntemleri düşünceleri, İslam hukuk mirası içinde yerini almış olup günümüzün mukayeseli fıkıh çalışmalarına zenginlik katmaktadır.

Ameli mezheplere "Fıkıhî Mezhepler" de denir. Bunlar genel olarak iki kısma ayrılır:

A- EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT:

Amel bakımından da Peygamber (s.a.v.) ile ashabının yolundan ayrılmayanlardır. Ehl-i Sünnetin günümüzde mevcut dört Fıkıhî mezhebi vardır:

- a. Hanefî Mezhebî
- b. Şafî Mezhebî
- c. Mâlikî Mezhebî
- d. Hanbelî Mezhebî

Bunlardan ayrı **Zahirî**, **Sevrî** ve **Taberî** mezhepleri de Ehl-i Sünnetin fıkıhî mezheplerindendir. Ancak bunlara günümüzde tabi olan olmadığı için bunlar tarihe karışmışlardır.

B- EHL-İ BİD'ÂT VE'D-DALÂLET:

Amel bakımından Resûlullah (s.a.v.) ve ashabının yolundan ayrılanlardır.³ Bunlar genel olarak üç kısma ayrılır:

- a. Zeydiyye
- b. İmamiyye
- c. İbâdiyye⁴

³ Fıkıh Usûlü- Hayreddin Karaman. Sh.23

⁴ a.g.e.Prof. Dr.Muhammed Ebu Zehra,Sh.286

MEZHEBE OLAN İHTİYAÇ

İslam'ın asıl kaynağı Kur'an ve onun açıklayıcısı olan Sünnettir. Her müslüman için aslolan Kur'an ve Sünnete göre yaşamaktır.

İslam bütün insanlara gönderilmiştir. Geldiği andan itibaren de bütün zamanlar için gönderilmiştir.

Resûlullah (s.a.v.) hayatta iken vahiy devam ettiği için ortaya çıkan yeni meselelerin hükmünü öğrenmek problem değildi. Resûlullah (s.a.v.)'in vefatından sonra, ortaya çıkan meselelerin hükmü sahabeye soruldu. Sahabenin müctehid olanları da ayet ve hadislerin ışığında görüşlerini açıkladılar. Sahabeden sonra da Tabiûn geldi. Ancak çözüm bekleyen meseleler de çoğalmaya başladı. Bu meseleleri de Tabiûn'un müctehidleri cevaplandırdı. Bu meseleler hakkındaki görüşlerini, yani mezheplerini açıkladılar. Bu dönemde, Ebû Hanife, İmam Mâlik, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel gibi yüzlerce müctehid vardı. Herhangi bir konuda problemi olan insanlar bu müctehidlere giderek onlara sorarak davranışını ona göre ayarladılar. Bu dönem ictihad açısından çok zengin bir dönem oldu. Büyük imamlar Ebû Hanife, İmam Mâlik, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel, birçok meziyetlere sahip oldukları, halk tarafından benimsedikleri ve birçok meseleye çözüm buldukları için onların görüşlerine daha çok başvurulur oldu. Bu müctehidlerin görüşleri yazılıp tesbit edildi. Diğerlerinin görüşleri ya unutulup gitti veya başkalarının ağzından çok sıhhatli olmayan yollarla tektük aktarılabilirdi. Dolayısıyla ictihad adına o dönemden bize bütünüyle sağlıklı olarak sadece dört imamın ve arkadaşlarının görüşleri aktarılabilirdi. Onlardan sonra da yüzlerce müctehid gelmiş olmasına rağmen, onlar kadar kapsamlı müctehidler çıkmadı. Çünkü onlar işin kaynağına yakın idiler.

Bu dört mezhep imamı hep zirvede kalmaya, tabiri caizse rekoru ellerinde tutmaya devam ettiler.

Bu açıdan bir mezhebe bağlanmanın, ona tabi olmanın hükmü nedir, bu şart mıdır? gibi bir soru, özellikle de günümüzde göndeme sık sık getirilmekte ve bu konuda bilgisi olmayan insanların kafası bulandırılmaya çalışılmaktadır.

"Madem ki, esas olan Kur'an ve onu açıklayan sünnettir, öyleyse bir müslümanın ille de bu dört imamdan birini taklid etmesi, kitap ve sünnete değil de onun görüşlerine uyması şart mıdır?" sorusuna verilecek ilk cevap, bu imamlardan birine uymanın Kitap ve Sünnete uymaktan başka bir şey olduğu izlenimi vermenin yanılgı ve yanıltmaca olduğudur. Çünkü onlara uymak ve onları taklid etmek, Kitap ve Sünnet karşısında onların görüşlerini benimsemek değil, Kitap ve Sünnete onların penceresinden bakmak demektir. Tabi olunan yine Kitap ve Sünnettir.

Herkesin Kitap ve Sünneti yeterince bilip kavraması zor olduğundan büyük bir imamı (müctehidi) taklid etmek, pratik anlamda vacip, yani gerekli görülmüştür. Çünkü herkesin her konuda ilgili ayetleri, hadisleri ve anlamlarını, nasuh ve mensuh olanlarını, çelişkili hadislerin ve öyle görülen ayetlerin aralarını bulmayı, icma yapılan konuları bilmesi ve bunlardan rehbersiz olarak istifade etmesi de imkânsızdır. Öyleyse Kitap ve Sünneti yaşamada bir mezhep imamını rehber edinmesi gereklidir ve bunun dört mezhepten biri olması konusunda da âdeta icma vardır. İcma ise bağlayıcı bir delildir.

Dolayısıyla bir mezhebe bağlı olarak yaşamak gerekli ve şarttır. Çünkü mezhepler sayesinde Sünnetin her çeşidi uygulama alanı bulur ve İslam'ın her yere ve zamana göre yaşanabilen bir din olduğu ortaya konulmuş olur. Ayrıca bir mezhebe göre yaşama sayesinde müslümanlar arasında birlik ve ittifak oluşur.

Bu sebeple “dört mezhep de nereden çıktı?” veya “Peygamber zamanında mezhep var mıydı?” deyip herkesi güya Kur’an ve Sünnete göndermek, aslında **dört** değil, **dörtüüz milyon** mezhep kabul etmek demektir.⁵

Bu sebeplerle mezhepleri kabul etmemek; dini, kendi heva ve hevesine göre yorumlamak, diğer bir ifadeyle, dini oyuncak haline getirmek ve sapıtmaktır. Mezheplerin reddi, onların üzerine oturduğu Kur’an ve Sünnet telakkisinin reddi anlamına gelmektedir. Bu da, sonuçta Kur’an ve Sünneti rehber ve delil olmaktan çıkarıp, çağa göre, insanların heva ve heveslerine göre yorumlanan nesnelere haline getirmek demektir.⁶

Alınacak Dersler:

1. Mezhep; itikad ve amel bakımından insanın istikametini tayin eder.
2. Ehl-i Sünnet, Kur’an ve Sünnet penceresinden bakarak sağlam itikad sahibi olmaktır. Mezhepleri kabul etmemek; dini, kendi heva ve hevesine göre yorumlamak, oyuncak haline getirmek ve sapıtmaktır.
3. Kitap ve Sünneti yaşamada, bir mezhebi ve onun imamını rehber edinmek gereklidir.

Tavsiyeler;

1. Mezheplerin ortaya çıkış sebeplerini araştıralım.
2. Bu dersi bir grup arkadaşımızla da paylaşalım.

⁵ Fıkıh Penceresinden Fetvalarla Çağdaş Hayat, Prof. Dr. Faruk Beşer, sh. 18-24

⁶ Sözü Müstakim Kılmak, Dr. Ebubekir Sifil, sh. 230-231